

TEORIE VÝCHOVY A ŘEŠENÍ VÝCHOVNÝCH PROBLÉMŮ

PŘEHLED TÉMAT

Probráno:

- 1) Pojetí TVM, RVP – průřezová témata, klíčové kompetence
- 2) Globální pojetí výchovy
- 3) Kázeň a ukázněnost
- 4) Klima školy a třídy
- 5) Moc ve školní třídě

Dnes nás čeká:

- 6) Problémy v chování a poruchy chování
- 7) Rezistentní chování žáků
- 8) Agresivita a šikana ve škole
- 9) Výchovné otázky ve škole: skryté kurikulum ve škole
- 10) Výchovné otázky v rodině

6) PROBLÉMY V CHOVÁNÍ A PORUCHY CHOVÁNÍ

- Když se řekne....

TERMINOLOGIE

Problémy v chování x poruchy chování

- V psychiatrickém kontextu jsou poruchy chování definovány jako nemoc a jejich základní třídění najdeme v 10. revizi mezinárodní klasifikace nemocí (MKN)
- Poruchy emocí nebo chování jsou chápány jako specifický typ postižení, jehož projevem je chování a emociální reakce žáka, které se odchyľují od relevantních věkových a kulturně-etnických norem.
- Ve speciálně pedagogické literatuře lze nalézt rozlišení žáků s problémy v chování a žáků s poruchami chování s odkazem na motivaci chování, na délku trvání „problémového“ chování a ve způsobech pedagogického vedení, které je považováno za efektivnější. Typ žáků s poruchami chování chápe jako ten závažnější (Vojtová 2005).

Nálepkování

Problémový žák x žák s problémy v chování

CLIFF EVANS: SKUTEČNÝ PŘÍBĚH

- Jaké nálepky Cliff Evans dostal?
- Jak ovlivnily jeho životní dráhu?
- Kdo tyto nálepky uděloval?
- Jak byste definovali agenty sociální kontroly?

INTERPRETACE PROBLÉMOVÉHO CHOVÁNÍ

- „Škola je prostě nuda... akorát se ta ztrapňovat... strašně mě bavilo chodit za školu...“.
- Bylo to totiž „vzrušující a zábavné.“
- „Bordel se dělat musí“.

INTERPRETACE PROBLÉMOVÉHO CHOVÁNÍ

„No ňáký [absence ve škole] mě taťka vomlouval... Se snažil dycky nějak vyjít vstříc... Ale prostě potom už řek', že mi to vomlouvat nebude.“ „Sme měli vomluvenky od doktora... Kámoši měli razítka. To nějak měli písmenka, tak sme to skládali z písmenek... A potom... se na to ňák přišlo. Tak sme toho nechali. A jinak dycky třeba sme šli na kožní, že potřebujem razítko... A dycky nám dali razítko. Ze začátku. Pak se na to ve škole přišlo... Volali tam... a už nám nedali. A to sme tam přišli a 'už vám jako nedáme', razítko.“ (P2)

INTERPRETACE PROBLÉMOVÉHO CHOVÁNÍ

- Já sem taky začínal... bonbonama... žvýkačky... dražší a dražší... Potom to skončilo až doma... Čórováním aut... ale je to úplně všechno stejný... „Tak dyž má taťka prachy... von je takovej spíš... že nepočítá... tak je má v kapsi [u saka nebo kalhot, hozených přes židli].“ (P2)
- Třeba když dete jednou za školu... Tak už prostě frčíte... už dete pořád... Jednou zalžete a lže furt... Já nevim... prostě sklouznete do toho... úplně se vám to líbí. (P14)

INTERPRETACE PROBLÉMOVÉHO CHOVÁNÍ

- Vzal jsem si peníze... Sme šli dycky si někam sednout... Tak sem si mohl jít sednout kamkoli... Byl sem prostě výš než ostatní. Když člověk nemá peníze nebo cigára. To nemůže jít do hospody, vůbec nikam a apst'ák [sic] to je na hovno... A občas se taky potřebuju vytáhnout před klukama... i před holkama... Když člověk nemá peníze, tak tu svoji vysněnou lásku nemůže nikam pozvat ani jí nabídnout cigaretu... Před kámošema nějakých 50 korun nemůžu vytáhnout, to by se mi vysmáli do obličeje. (P2)
- Co mám ty kámoše... tak to sou všechno podnikatelé [míněno: děti podnikatelů]... a ty prachy maj taky a nemusejou je krást. (P2)

INTERPRETACE PROBLÉMOVÉHO CHOVÁNÍ

Jeden z participantů popisoval, jak pokaždé, kdy se doma pohádal s rodiči, šel ven a tam se „zhulil“ (konzumoval marihuanu). Jiný zase popisoval svou večerní konzumaci za účelem uvolnění, aby se mu lépe spalo. Obdobné interpretace nabízeli i další z konzumentů marihuany

„Se jen tak poflakujeme nebo sedíme v parku na lavičce a hulíme ganju“

„Každý má užívat, dokud je mladej.“

NUDA JAKO PŘÍČINA PROBLÉMOVÉHO CHOVÁNÍ

INTERPRETACE PROBLÉMOVÉHO CHOVÁNÍ

- 1) Jaké problémové chování se vyskytlo v uvedených ukázkách?
- 2) Jaký význam mělo toto problémové chování pro jeho aktéry?
- 3) Jak aktéři problémové chování legitimizovali?
- 4) Kdo a jak ovlivnil problémové chování?
- 5) Kdo a jak mohl ovlivnit problémové chování?

ŘEŠENÍ PROBLÉMOVÉHO CHOVÁNÍ

○ Ve škole

- učitel, třídní učitel, výchovný poradce, metodik prevence, školní psycholog, školní speciální pedagog

○ Mimo školu

- spolupráce s rodinou
- spolupráce s poradenskými zařízeními v resortu MŠMT: PPP, SVP
- zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy
 - Diagnostický ústav
 - Dětský domov
 - Dětský domov se školou
 - Výchovný ústav

PŘÍPADOVÁ STUDIE

Třídní učitel v rámci třídnické hodiny na začátku školního roku žáky 5. ročníku rozdělil do skupin, každá skupina si zvolila svého zapisovatele. Žáci měli za úkol ve skupinkách diskutovat a následně sepsat pravidla, která by jim umožnila se ve třídě cítit dobře. Po stanoveném čase učitel vyzval první skupinu, aby představila jedno pravidlo. Po představení pravidla učitel s žáky diskutoval o tom, jak mu rozumějí a jak se pozná, že je porušováno. Společně se všemi žáky také hledal nejvhodnější formulaci, která byla zapsána na tabuli. Učitel následně vyzval další skupinu, aby prezentovala svoje pravidlo, které bylo opět s žáky diskutováno a zapsáno. Následně se postupně vystřídaly všechny skupiny v prezentaci všech zapsaných pravidel (vždy jedna skupina jedno pravidlo). Ukázalo se, že jedno pravidlo odporuje školnímu řádu, učitel žákům vysvětlil, že pravidla ve třídě musejí být v souladu s vyššími předpisy, kterými jsou zákony, vyhlášky a také školní řád. Po tomto poučení učitel žákům oznámil, že uvedené pravidlo musí být právě z důvodu rozporu s vyššími předpisy vyřazeno. Následně žáci hlasováním vybrali 8 pravidel, která zapsali na flipchartový papír a vylepili na stěnu třídy. Žáci si také zapsali pravidla do notýsku. V následující třídnické hodině učitel rozdělil žáky do skupin a rozdál jim popisy různých situací a projevů chování žáků. Žáci měli nejprve ve skupinkách diskutovat o tom, zda v dané situaci došlo k porušení některého z pravidel. Zástupci jednotlivých skupin postupně prezentovali popisy, které obdrželi, a své názory na ně. Učitel vždy vyzval ostatní žáky, aby uvedli, zda s názorem skupiny souhlasí. Pokud došlo k rozporu, učitel žáky na základě doplňujících otázek dovedl ke správnému vyhodnocení popisované situace. V rámci společné diskuze pak žáky vyzval, zda oni konkrétně se někdy v minulosti stali účastníkem či svědkem porušení některého z nově stanovených pravidel. Poté učitel zahájil diskuzi na téma trest za porušení pravidla a následně žákům představil obvyklé sankce, které následují porušení nově vytvořených pravidel. Žáci měli možnost se k sankcím za jednotlivá porušení pravidel vyjádřit – tam, kde to bylo možné, mohli svým názorem přispět k volbě konkrétní sankce za porušení konkrétního pravidla. Důraz byl kladen na využití přirozených následků porušení pravidla všude tam, kde to bylo vhodné. V rámci návazné aktivity pak žáci volili odměny za různě dlouhé období dodržování pravidel (1 měsíc, 3 měsíce, pololetí).

OTÁZKY K SEMINÁŘI

- 1) Vysvětlete rozdíl mezi problémovým chováním a poruchami chování.
- 2) Uveďte příklady problémového chování, se kterým se učitel může setkat.
- 3) Popište proces tvorby pravidel třídy.
- 4) S kým může učitel spolupracovat v řešení problémového chování svých žáků?

7) REZISTENTNÍ CHOVÁNÍ ŽÁKŮ

DEFINICE REZISTENCE VE ŠKOLE

Neochota učit se, odmítání školy, neangažovanost a apatie, neplnění požadavků, vzpurnost

Opozitní žákovské chování, které zahrnuje soutěžení o moc a zpochybňuje legitimu školy obecně a konkrétně legitimitu dílčích instrukcí (McLaren, 1985)

Projevy nekázně nejsou vždy rezistencí, přestože se obojí projevuje podobně

TEORIE REZISTENCE VE ŠKOLE

Znaky rezistentního nebo opozičního chování Miles:

1. odmítá rutiny a úkoly
2. cítí se být nepochopen
3. hádá se
4. je mrzutý
5. kritizuje nebo nerespektuje autority
6. k ostatním se chová rozhořčeně nebo zatrpkle
7. Verbálně a fyzicky vzpurný
8. pesimistické a negativní postoje

DVOJÍ POHLED NA REZISTENCI ŽÁKŮ

- a) Rezistentní strategie jsou v rozporu s normami instituce školy a v rozporu s akademickým úspěchem, žáci mohou být označováni jako neschopní učit se - brzdí rozvoj žáka
- b) Revolucionáři a kritičtí myslitelé byli často hybateli dějin. Rezistentí strategie není prvoplánovité rušení, ale reakce na sociální nerovnosti manifestované ve škole. Žáci kteří proti nerovnostem revoltují rozvíjí sami sebe - podporuje rozvoj žáka

VÝSLEDKY – REZISTENTNÍ STRATEGIE

<i>Typ rezistentní strategie/ diskurs</i>	Didaktický diskurs	Regulativní diskurs
Pasivní strategie	ignorace obsahu	ignorace učitele
Aktivní strategie	rozporování obsahu	vyjednávání výjimky
	proměna obsahu	vyčnívat z davu
Agresivní strategie	útok na obsah	útok na normy nebo jejich reprezentanty

PASIVNÍ STRATEGIE

- ▶ **K didaktickému diskursu: ignorace obsahu**

Pan učitel žákům ukazuje zdroj, HDD, základní desku, procesor atd. Většinu komponentů nechá kolovat a žáci si je tak mohou prohlédnout. Všímám si, že kluci tak činí se zaujetím, naproti tomu holky to moc nezajímá.

- ▶ **K regulativnímu diskursu: ignorace učitele**

Bohužel některé dívky se mezi sebou bavily velmi hlasitě a napomínání nemělo úspěch. Když jsem se ptal učitelů, tak jsem se dozvěděl že tyto dívky jsou známá firma, a jejich ignorace učitelů je na velmi vysoké úrovni.

Aktivní strategie k didaktickému diskursu

ZÁVĚREM

Rozporování obsahu

- U porušování lidských práv jsme se dostali k holocaustu a rasismu. Dalo se očekávat, že se zvedne vlna nevole proti Romům ze strany žáků. Myslím, že jsem jim nedokázala vysvětlit, proč rasismus není správný, toto téma je pro mě složité
- *Otázky a komentáře žáků:* „Paní učitelko, já musím nesouhlasit, hrady a zámky nejsou státním majetkem, co restituce?“

Proměna obsahu

- Zadala jsem jim samostatnou práci, která spočívala v tom, že měli na jednu půlku listu psát výhody, které jim chození do školy přináší a na druhou půlku nevýhody. Někteří žáci vypracovali úkol velmi hezky, ale jiní se vůbec nesnažili. Příkladem je Jenda, který měl v nevýhodách 5 bodů týkajících se učitelů (nenávidím některé učitele, zlí učitelé...)

Aktivní strategie k didaktickému diskursu

Rozporování obsahu

- U porušování lidských práv jsme se dostali k holocaustu a rasismu. Dalo se očekávat, že se zvedne vlna nevole proti Romům ze strany žáků. Myslím, že jsem jim nedokázala vysvětlit, proč rasismus není správný, toto téma je pro mě složité
- *Otázky a komentáře žáků:* „Paní učitelko, já musím nesouhlasit, hrady a zámky nejsou státním majetkem, co restituce?“

Proměna obsahu

- Zadala jsem jim samostatnou práci, která spočívala v tom, že měli na jednu půlku listu psát výhody, které jim chození do školy přináší a na druhou půlku nevýhody. Někteří žáci vypracovali úkol velmi hezky, ale jiní se vůbec nesnažili. Příkladem je Jenda, který měl v nevýhodách 5 bodů týkajících se učitelů (nenávidím některé učitele, zlí učitelé...)

Aktivní strategie k didaktickému diskursu

Rozporování obsahu

- U porušování lidských práv jsme se dostali k holocaustu a rasismu. Dalo se očekávat, že se zvedne vlna nevole proti Romům ze strany žáků. Myslím, že jsem jim nedokázala vysvětlit, proč rasismus není správný, toto téma je pro mě složité
- *Otázky a komentáře žáků:* „Paní učitelko, já musím nesouhlasit, hrady a zámky nejsou státním majetkem, co restituce?“

Proměna obsahu

- Zadala jsem jim samostatnou práci, která spočívala v tom, že měli na jednu půlku listu psát výhody, které jim chození do školy přináší a na druhou půlku nevýhody. Někteří žáci vypracovali úkol velmi hezky, ale jiní se vůbec nesnažili. Příkladem je Jenda, který měl v nevýhodách 5 bodů týkajících se učitelů (nenávidím některé učitele, zlí učitelé...)

Aktivní strategie k regulativnímu diskursu

ZÁVĚREK

Vyjednávání výjimky

Já: „Toníčku, neběhej s plnou pusou po třídě, sedni si a najež se v klidu“

Tonda: „Ale já nemám plnou pusou, já ji mám poloprázdnou, takže to zvládám“

Vyčínat z davu

Když zlobil, přesadila ho paní učitelka přímo před katedru. Ještě se předtím rozčiloval, proč to dělá, protože on nic neudělal a na protest si neseď do lavice, ale seděl napůl v uličce. Tak ho pí učitelka přiměla, aby si seď do lavice, jak se patří a na protest celou hodinu nic nedělal.

Agresivní strategie

ZÁVĚREK

- **K didaktickému diskursu – útok na obsah**

Dále dostali pracovní list týkající se národnostních menšin. Bylo těžké s nimi tento list dělat, na problematiku rasismu reagovali docela agresivně.

- **K regulativnímu diskursu – útok na normy nebo jejich reprezentanty**

Dle mého tam bylo několik okamžiků, kdy žáci překročili určitou mez kázně. Následná hodina OV už překročila hranice slušného chování a vyjadřování. Po přesazení žáka za velmi nevhodné chování v celé hodině spadla žákovi židlička a třískla o zem, načež žák prohlásil nebo skoro zařval: zkurvená židlička. Učitelka jen odvětila: Ondro, zamysli se nad svým chováním. Žák ještě dodal něco ve smyslu však si můžu říkat, co chci. Tím vše haslo.

Uvědomuji si, že žák nedával pozor. Pak se zeptal, co má dělat doma, a protože se paní učitelka věnovala jinému žákovi, zopakovala jsem mu co říkala. A on na mě vystartoval, že nejsem žádná jeho učitelka, tak mu nemám co zadávat úkoly. Velice se rozzlobil a kopnul lavici na mě. Tato událost mě velice vyděsila.

Shrnutí

- Rezistentní strategie žáků se vyskytují v didaktickém i v regulativním diskursu
- Resistenní strategie nabývají podob od pasivity přes aktivní resistenci po agresivitu
- Přesto že lze vnímat resistenní strategie v rozporu s normami školy, mohou být také prostředkem rozvoje žáka, vyjádřením jeho individuálních potřeb a reakcí na strukturální nerovnosti
- V deníkových záznamech resistenní strategie často vykazovali ti žáci, kteří pracovali rychleji než ostatní, měli o problematice přehled a jevíli o ní zájem, učitele se proto doptávali či relativizovali látku

- Agresivita
Šikana

AGRESIVITA VE ŠKOLE

NETRADIČNÍ POHLED: RVAČKA JAKO KULTURNÍ FORMA“ (D. BITTNEROVÁ)

- HRY S NÁSILÍM
 - charakteristika rvačky jako kulturní formy
- SCÉNÁŘ A STRATEGIE HER S NÁSILÍM
 - provokace – honička – zápas
 - hranice hry
 - teatrální prvky
 - slovník her s násilím
- NÁSILÍ U DÍVEK

MIMO ROLI: HELENA

- „Fanda se proboxovává z hloučku, pohyby jsou teatrální – hraje si. Střetává se se Tomášem a buší do něho jako do boxovacího pytle. Volá: “Jsem automatická mlátička.” Tomáš před ním ustupuje k lavicím a otáčí se k Fandovi zády. Přichází Helena a dává Fandovi ránu. Fanda ale neví co má dělat, tak odchází na chodbu. Helena ho však následuje. Fanda před ní utíká, vrací se do třídy. Zde ho Helena pošťuchuje, opírá Fandu o zed’ a bouchá ho. Fanda volá: “Pani učitelko pomoc. Pokus o znásilnění.” Helena si ještě do něj plácne a jde pryč.“ (19.4.2001)

AGRESIVITA JAKO PROBLÉM

Čím se liší zkušenosti Jirky a Květy od her s násilím?

Kdy je agresivita problematická?

ŠIKANA JAKO EXTRÉMNÍ PODOBA AGRESIVITY

- **Šikana:** prosazováním interpersonální síly přes agresivitu. Zahrnuje negativní fyzický nebo verbální akt, způsobuje úzkost oběti, je opakovaný v průběhu času a zahrnuje nepoměr sil mezi šikanujícími a jejich oběťmi
- Hledání hranic agresivity a šikany – 5P šikany:
 1. Power
 2. Persistence
 3. Peers
 4. Purpose
 5. Perception

PROJEVY ŠIKANY

- ***přímé projevy:***

posměch (přezdívky, nadávky, hrubé žerty) kritika, příkazy, kterým se dítě podřizuje, strkání, bití, kopání

- ***nepřímé projevy:***

dítě je často samo, je ustrašené, zhoršuje se jeho školní prospěch, má poškozené věci, vyhledává přítomnost dospělých osob...

AGRESOR A OBĚŤ ŠIKANY

- Jak šikanu vnímá oběť?
- Jak šikanu vnímá agresor?

VYŠETŘOVÁNÍ ŠIKANY

pravidla vyšetřování šikany

1. Chránit zdroj informací
2. Prozradit co nejméně o tom, co nám je a není známo
3. Vyslechnout poškozeného, obviněného a svědky každého zvlášť
4. U rozhovoru s obviněným je možné využít „taktiku výslechu“
5. Všechny výpovědi pečlivě zaznamenat.

POSTUP VYŠETŘOVÁNÍ

Seřad'te jednotlivé kroky:

Ochrana oběti

Rozhovor s agresory

Rozhovor s informátory (oběťmi)

Nalezení vhodných svědků

Rozhovory se svědky

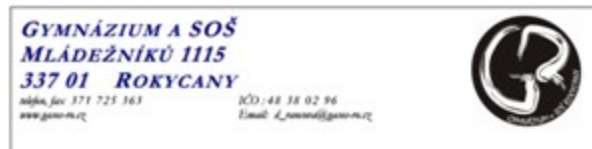
Kde hledat metodický postup:

Minimální preventivní program

PREVENCE ŠIKANY NA ŠKOLÁCH

- ▶ Minimální preventivní program
- ▶ Ukázka:

Minimální preventivní program 2009/2010

- ▶ <http://www.gasos-ro.cz/web/images/dokumenty/minimalniPreventivniProgram/mpp-0910.pdf>

KYBERŠIKANA

- Text: Kopecký et al.

K ZAMYŠLENÍ

- 1) Jaké funkce může plnit agresivita v kolektivu žáků základní školy?
- 2) Jak se může lišit pohled na agresivitu z perspektivy dětí a dospělých?
- 3) Kdy se agresivita ve škole stává problematickou?
- 4) Kde jsou hranice agresivity a šikany ve školní třídě?
- 5) Jak by měl učitel šikany ve školní třídě řešit?

SHRNUTÍ

- Problémy v chování
- Rezistentní chování
- Agresivita
- Šikana
- Kyberšikana

